

งานช่างหลวง

Artworks of Court Artisans

พุทธประวัติ ตอน วิवाหมงคลปรีวรรต
จิตรกรรมฝาผนังพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ลวักคปใหม่

มวงคไลยลือถึงงานงนอง

ขอความคมีธรรมประจำครอง

สุขลัมปองปลื้มจิตนิตยนี้รันคร

คุณธรรมล้าเลิศประเสริฐประสิทธิ์

บันดาลกิจปลื้มเปรมเกษมสันต์

เจริญโชคโภคทรัพย์นบอนันต์

อายุมั่นเกษรติคุณไพบุญยเทอญ ฯ

บานประตูไม้แกะสลัก วิหาร วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร

Carved wood on a door panel, Vihara of Wat Suthatthepvararam, Bangkok

งานช่างหลวง

งานช่าง หรือ **ศิลปกรรม** เป็นสุนทรียสมบัติคู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน เกิดจากการสร้างสรรค์ของ “ช่าง” หรือ “ศิลปิน” ที่ประสานความคิด ฝีมือ ทักษะทางความงาม เข้ากับคตินิยมและความเชื่อในสังคมวัฒนธรรมที่ช่างดำรงอยู่ จนกระทั่งเกิดเป็นแบบแผนของกลุ่มสกุลช่างในแต่ละท้องถิ่นและภูมิภาค มีวิวัฒนาการสืบทอดมาตามลำดับกาล

พระมหากษัตริย์หรือพระประมุขทุกยุคสมัยทรงอุปถัมภ์บำรุงการช่าง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์บ้านเมืองให้รุ่งเรืองวัฒนา จนเกิดเป็นงานช่างอย่างยอดเยี่ยม โดยเสาะหาช่างฝีมือดีตลอดจนฝึกฝนช่างฝีมือแต่ละแขนงเข้ารับราชการในสังกัดกรมกองต่าง ๆ เพื่อสนองงานทั้งในส่วนที่เป็นราชกิจของพระเจ้าแผ่นดิน และราชการอันเป็นสาธารณประโยชน์สำหรับบ้านเมือง ตามแนวพระราชดำริรอบประเพณีและแบบแผนอย่างของหลวง จึงเรียกว่า **“งานช่างหลวง”**

ช่างฝีมือผู้สร้างทำสรรพสิ่งต่าง ๆ ของหลวง ชื่อนานนามว่า **“ช่างหลวง”** คือ ช่างฝีมือที่ได้สมัครเข้าไปรับหน้าที่ช่างในราชการในหลวงบ้าง ที่ได้ถวายตัวแก่เจ้านายเข้าสังกัดเป็นข้าทำการช่างในกรมที่เจ้านายทรงปกครองบ้าง หรือพวกที่ได้รับเกณฑ์เข้ามารับราชการได้ทำการช่างตามความรู้ ความสามารถประจำอยู่ตามกรมกองในราชการของหลวงต่าง ๆ ก็มีไม่น้อย กรมที่รวบรวมช่างฝีมือไว้โดยเฉพาะเรียกว่า **“กรมช่างสิบหมู่”** เป็นกรมที่ทำการเฉพาะด้านการช่างที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมต่าง ๆ ทั้งงานวิจิตรศิลป์และงานประณีตศิลป์ เพื่อสนองพระราชประสงค์ส่วนพระองค์สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้านอกจากนี้ยังมีช่างในกรมกองที่ขึ้นอยู่กับทั้งฝ่ายพลเรือนและทหาร ซึ่งมีกิจหน้าที่ต้องก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยฝีมือช่างทุกชนิดอีกมาก เนื่องจากการปกครองสมัยโบราณจัดเป็นจตุสดมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา กระทรวงกรมกองใดมีกิจจะต้องทำสิ่งต้องอาศัยฝีมือช่าง ก็ต้องหาช่างชนิดที่ต้องการใช้รวบรวมตั้งไว้ในกระทรวงกรมกองนั้นเพื่อใช้ จึงได้มีการช่างมากมายกระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ หลายกระทรวงด้วยกัน

จากหลักฐานกฎหมายตราสามดวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒) ทรงโปรดให้ชำระกฎหมายเก่าสมัยอยุธยา ปรากฏทำเนียบนามช่างในบทพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน และพระไอยการนาทหารหัวเมือง บัญญัติขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๑๑ - ๒๐๓๑) มีกลุ่มช่างสังกัดในกรมกองฝ่ายพลเรือนและทหาร โดยสรุป คือ

พระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน มีช่างต่าง ๆ คือ

กรมมหาดไทย

ช่างเลื่อย

ช่างก่อ

ช่างดอกไม้เพลิง

กรมท่า

ช่างซ่อมแปลงสำเภา

ช่างไม้สำเภา

กรมวัง

ช่างปั้นในกรมช่างปั้น

กรมเครื่องต้น

ช่างย้อมสอดสีเครื่องต้น

กรมพระภูษามาลา

ช่างสนะ

จีนช่างสนะ

ช่างขุนพราหมณ์เทศ

กรมพระแสงต้น

ช่างในกรมพระแสงต้น

กรมช่างเงิน

ช่างเงิน

กรมพระคลังในซ้าย

ช่างในกรม

กรมพระคลังวิเศษ

ช่างรัก

ช่างมุก^๑

^๑ กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ (องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๕), ๒๑๙ - ๒๒๗.

ตะลุ่มลายกลีบบัว เงินบุ สลักตุน
Lidded container with lotus motif, sheet silver with repoussé decoration

จิตรกรรมฝาผนัง วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ เชียงใหม่

Mural painting, Lai Kham Vihara, Wat Phrasing, Chiang Mai

พระไอยการนาทหารหัวเมือง มีช่างต่าง ๆ ดังนี้

กรมพลพันขวา กรมพลพันซ้าย

ช่างปืน

ช่างปากไม้

กรมช่างเรือ

ช่างเรือซ้าย

ช่างเรือขวา

ทำลู่

ช่างเขียน

ช่างแกะ

ช่างสลัก

ช่างกลึง

ช่างหล่อ

ช่างปั้น

ช่างหุ่น

ช่างรัก

ช่างบุ

ช่างปูน

ตำแหน่งช่างมีบรรดาศักดิ์ลำดับชั้นต่าง ๆ ได้แก่ พระยาช่าง นา ๖๐๐ พระช่าง นา ๕๐๐ หลวงช่าง นา ๔๐๐ ขุนช่าง นา ๓๐๐ หมื่นช่าง นา ๒๐๐ พันช่าง นา ๑๐๐ ช่างเฉลยสำหรับโรง (ช่างเลว) นา ๕๐^๒

สมัยรัตนโกสินทร์ บ้านเมืองวัฒนาถาวรเป็นปึกแผ่นขึ้นโดยลำดับ ถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ประเพณีงานช่างหลวง เกิดเพิ่มเติมขึ้นตามความจำเป็นของราชการ แผ่นดิน ดังพบหลักฐานบรรดาหมู่ช่างหลวงระบุอยู่ในพระราชบัญญัติเรื่องการได้ตัวไพร่หลวงที่เป็นทาส มีช่างต่าง ๆ ลำดับไป ดังนี้

^๒ เรื่องเดียวกัน, ๒๓๘ - ๓๒๗.

จิตรกรรมฝาผนัง พระอุโบสถ วัดราชสิทธาราม กรุงเทพมหานคร
Mural painting, Uposatha of Wat Ratchasittharam, Bangkok

“หมู่ไพร่พลวงซึ่งเป็นช่างคฤหัสถ์ ช่างทหารใน ช่างเขียน ช่างปั้น ช่างรัก ช่างปูน ช่างแกะ ช่างกลึง ช่างหุ่น ช่างหุงกระຈก ช่างบุ ช่างหล่อ ช่างแผ่ตีบุค ช่างเหล็ก ช่างเรือ ช่างดอกไม้เพลิง ช่างสลักหนัง ช่างชาดสีสุก ช่างฉลองพระบาท ช่างเลื่อยงา ช่างฟอก ช่างทำยอนพระกรรม์ ช่างบาตร ช่างประดับกระຈก ช่างปิดกระຈก ช่างติดต้นไม้ ช่างเหลารางปืน ช่างเงิน ช่างทอง ช่างมุก ช่างย้อมผ้าสีขี้ผึ้ง ช่างต่อฝาบาตร ช่างเขียนน้ำกาว ช่างสาน ช่างคร่ำ ช่างทอสายคัมภีร์ ช่างทำฝักพระแสง ช่างสานพระมาลา ช่างทำกรรไกร ช่างทำสุหรัย ช่างฝักกริช ช่างชำระพระแสง ช่างฟันข้อฟ้าหางหงส์”^๓

ฝ่ายพระบวรราชวัง ครั้งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ร่วมสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นเวลาตำแหน่งราชการวังหน้ามีมากที่สุด ปรากฏหมู่ช่างอยู่ในทำเนียบนามตำแหน่งข้าราชการฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคล คือ

^๓ จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, “ช่างหลวง,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๔ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒. จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒), ๑๘๘๑.

ไพร่หลวงชั้นกรมพระสุรัสวดี

ช่างรัก

ช่างสนะไทย

ช่างสนะจีน

กรมคลังมหาสมบัติ

ช่างทอง

ช่างมุก

กรมช่างทหารในไทยซ้าย

กรมช่างทหารในไทยขวา

กรมช่างเรือไทยซ้าย

กรมช่างเรือตะนาวขวา

กรมช่างสิบหมู่

ช่างสลักขวา

ช่างสลักซ้าย

ช่างเขียนซ้าย

ช่างเขียนขวา

ช่างปั้นซ้าย

ช่างปั้นขวา

ช่างหล่อ

ช่างหุ่น

ช่างแกะ

ช่างปูนซ้าย

ช่างปูนขวา

ช่างกลึง

ช่างชาดสีสุก

จีนช่างตีบุก^๔

ฝาบาตรประดับมุก

Cover of an alms-bowl with mother-of-pearl inlay

*ช่อฟ้า ลายเทพนม กระเบื้องเคลือบดินเผา (สังคโลก)
A finial with a praying deity (thepphanom),
undreglaze painted ware (Sangkhalok)*

^๔ ทำเนียบนาม ภาคที่ ๒ ทำเนียบข้าราชการวังหลัง และทำเนียบสมณศักดิ์ (พิมพ์เพื่อประกอบการในงานพระราชทานเพลิงศพ รองเสวกตรี ขุนนางจ้านง บ.ม., ร.จ.พ. (เจริญ นางจ้านง) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม อังคารที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๑๑, ๑ - ๔๖.

จิตรกรรมฝาผนัง พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
Mural painting, Phutthaisawan chapel, National Museum, Bangkok

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก้ไขการปกครองแผ่นดินใหม่ และโปรดให้จัดระเบียบช่างหลวงที่แยกกันอยู่คนละหมวดกองหรือต่างกรมกันเข้าไว้ด้วยกัน ปรากฏกรมช่างสังกัดอยู่ในกระทรวงโยธาธิการตามความในราชกิจจานุเบกษา พ.ศ. ๒๔๓๕ ดังนี้

กระทรวงโยธาธิการ
กรมช่างทอง

ช่างแหวน
ช่างสลัก
ช่างรูป
ช่างพลอย
ช่างลายแทง
ช่างผูก
ช่างกำไล
ช่างทองแดง

ภาชนะรูปหงส์ทองคำ บู - สลักตุน กรูของปรางค์ประธาน วัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา
Container in the form of Hamsa (swan), sheet gold with repoussé decoration, crypt of the
main Prang at Wat Ratchaburana, Phra Nakhon Si Ayutthaya

หีบพร้อมกล่อง ทองคำลงยาประดับเพชร

Lidded boxes, sheet gold with repoussé, enamel and diamonds decoration

กรมช่างทอง (ฝ่ายพระราชวังบวร)

ช่างแหวน

ช่างพลอย

ช่างสลัก

ช่างรูป

ช่างทองแดง

กรมช่าง ๑๐ หมู่

กรมช่างไม้สูง

กรมช่างสลักซ้าย

กรมช่างสลักขวา

กรมช่างสลักยวน

กรมช่างไม้

กรมช่างแกะ
 กรมช่างหุ่นซ้าย
 กรมช่างเขียนซ้าย
 กรมช่างเขียนขวา
 กรมช่างปั้นซ้าย
 กรมช่างปั้นขวา
 กรมช่างรักซ้าย
 กรมช่างรักขวา
 กรมช่างกลึง
 กรมช่างอังกฤษ
 กรมช่างทอง
 กรมช่างปูน
 กรมช่างหล่อซ้าย
 กรมช่างหล่อขวา
 กรมช่างบุ
 กรมช่างประดับกระจกซ้าย
 กรมช่างประดับกระจกขวา
 กรมช่างมุก
 กรมช่างรัก
 กรมช่างปูน
 กรมช่างเลี่ยมทองเหลือง
 กรมช่างเหล็ก
 กรมมหาดเล็กช่าง
 กรมช่างแกะ
 กรมช่างเขียน
 กรมช่างหยก
 กรมช่างขาดสีสุก
 กรมเงินช่าง
 กรมช่างสุม
 กรมช่างรอง

ตลับวงช้าง แกะสลัก

Cylindrical Lidded box, carved ivory

ลั่นแลไม้แกะสลักเรื่อง รามเกียรติ์

*Carved wood screen depicting a scene
from Ramakian*

กรมช่างตีบุก
กรมช่างไม้
กรมช่างทหารในซ้ายยวน
กรมช่างทหารในขวายวน
กรมช่างกระจก ช่างเคลือบ
กรมช่าง ๑๐ หมู่ (ฝ่ายพระราชวังบวร)
กรมช่างสลักขวา
กรมช่างสลักซ้าย
กรมช่างเขียนซ้าย
กรมช่างเขียนขวา
กรมช่างปั้นซ้าย
กรมช่างปั้นขวา
กรมช่างหล่อ
กรมช่างกลาง
กรมช่างแกะ
กรมช่างปูนซ้าย
กรมช่างปูนขวา
กรมช่างชาติสีสุก
กรมช่างไม้สูง
กรมช่างกลึง
กรมช่างมุก
กรมช่างรักซ้าย
กรมช่างรักขวา
กรมช่างกระจก^๕

^๕ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙ แผ่นที่ ๓๒ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ หน้า ๒๖๖ - ๒๗๑.

เตียบ(ภาชนะใส่อาหาร) ไม้ลงรักประดับมุก
Lidded container, lacquered wood with mother-of-pearl inlay

ต่อมาได้ย้ายกรมช่างทอง กรมช่าง ๑๐ หมู่ ซึ่งรวมเข้ากับกรมฝีมือ เข้าสู่สังกัดในกระทรวงวัง พร้อมด้วยงานช่างข้างใน บรรดาช่างหลวงทั้งปวงจึงขึ้นอยู่กับกระทรวงวัง^๖

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงระบบราชการอีกครั้ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนงานช่างข้างใน กรมช่างทอง กรมช่างสิบหมู่ ไปขึ้นกับกระทรวงโยธาธิการ ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงพระราชดำริให้โอนงานซ่อมพระอารามและการหล่อพระในกระทรวงโยธาธิการ ตั้งขึ้นเป็นกรม และให้โอนกรมพิพิธภัณฑสถานสังกัดกระทรวงธรรมการมารวมไว้ โดยให้มีผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อพระเจ้าแผ่นดิน จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมช่างอย่างประณีต คือ “**กรมศิลปากร**” สังกัดกระทรวงวังขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้โอนงานช่างข้างใน กรมช่างทอง กรมช่างสิบหมู่ ซึ่งเดิมอยู่ในกระทรวงวังเข้าสู่สังกัดกรมศิลปากร ซึ่งได้โอนมาขึ้นกับกระทรวงมรดกในรัชกาลนั้นเป็นต้นมา

พ.ศ. ๒๔๖๙ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ยุบกรมศิลปากรและช่างศิลป์ทั้งหมด รวมเข้ากับราชบัณฑิตยสภา เรียกว่า “**ศิลปากรสถาน**” ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๖ กรมศิลปากรได้รับการสถาปนาขึ้นใหม่ ในสังกัดกระทรวงธรรมการ ต่อมา มีการเปลี่ยนแปลงสังกัดมาโดยลำดับ ถึงปัจจุบันขึ้นกับกระทรวงวัฒนธรรม^๗

งานช่างหลวง มีความเปลี่ยนแปลงไปตามการปรับปรุงกลุ่มงานและการโยกย้ายสังกัดกรมกองในอดีตตราบเท่าถึงปัจจุบัน แต่งานช่างหลวงยังคงดำรงอยู่เป็นแบบแผนและเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมของชาติ ภายใต้การปฏิบัติงานของข้าราชการในสังกัดกรมศิลปากร ตลอดจนส่วนราชการที่มีหน้าที่จัดการศึกษาและส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปกรรมไทย ในปัจจุบัน อาทิ ศูนย์ศิลปาชีพในพระบรมราชินูปถัมภ์ วิทยาลัยในวัง (ชาย) ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นต้น

พระที่นั่งภาณุมาธิหริยราชสถิต ไม่แกะสลัก
ลงรักปิดทอง กระเบื้องเคลือบ ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘
Patihariyadarsanaya Pavilion,
carved wood, lacquered and gilded
wood, glazed tiles, built in the reign
of King Rama VI, 1910 - 1925

^๖ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๕ แผ่นที่ ๑๔ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ หน้า ๔๓๐ - ๔๓๕.

^๗ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, งานช่างหลวง (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๕๔), ๒๑.

งานช่างหลวงนับแต่อดีตถึงปัจจุบันได้มีสร้างสรรค์ศิลปกรรมเป็นมรดกของชาติสืบต่อเนื่องมาในหลากหลายสาขา คือ

๑. งานช่างเขียน คือ ศิลปกรรมประเภทการวาดเขียน และระบายสีบนวัสดุต่างๆ เช่น เขียนภาพจิตรกรรมบนผาผนัง ผ้า ไม้ กระดาษ หนัง กระชก งานช่างเขียนถือเป็นแม่บทของการช่างทั้งปวง โดยช่างเขียนต้องออกแบบเขียนลายก่อนแล้วช่างอื่นๆ จึงจะลงมือทำตามแบบอย่างต่อไป โดยช่างเขียนไทยประเพณีต้องฝึกฝนการเขียนภาพตามแบบโบราณให้ครบทั้ง ๔ หมวด คือ กระหนก นารี กระปี่ และคะชะ

๒. งานช่างปั้น งานศิลปกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยการปั้น คือ งานประติมากรรม ช่างปั้นเรียกว่า “ประติมากร” งานของช่างปั้นมีความสำคัญรองลงมาจากช่างเขียน เนื่องจากงานช่างต่างๆ ย่อมอาศัยงานช่างปั้นสำหรับการทำงานในขั้นต้น เช่น การปั้นหุ่นดิน และหุ่นขี้ผึ้ง เป็นต้นแบบในงานหล่อโลหะ งานช่างปั้นมีหลายประเภท ใช้วัสดุและกรรมวิธีแตกต่างกัน เช่น งานปั้นดินดิบ งานปั้นดินเผา งานปั้นปูน และงานปั้นรักสมุก เป็นต้น

ภาพพระบุญ จิตรกรรมบนผ้า
Phra Bot, paint on cloth

ปูนปั้นรูปเทพนม ศิลปะสุโขทัย
*'Thepphanom' (a praying deity),
stucco, Sukhothai style*

ลัปคับ งาช้างแกะสลัก Howdah, carved Ivory

๓. งานช่างแกะ คือ งานศิลปะประเภทลวดลาย หรือรูปภาพ ซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นด้วยวิธีการ “แกะ” โดยใช้เครื่องมือประเภท “มีดแกะ” หรือ “เหล็กแกะ” แกะ แคะ ควัก ไปตามวิธีการของช่างประเภทนี้ งานแกะมักเป็นงานขนาดเล็กที่ต้องการความละเอียดประณีตมาก แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ งานแกะเครื่องสด เช่น งานแกะผักผลไม้ งานแทงหยวก กับงานแกะเครื่องวัตถุถาวร เช่น แกะตราประทับงา แม่พิมพ์และรูปลอยตัวจากไม้ หินอ่อน หินสบู่ เป็นต้น

๔. งานช่างสลัก คือ งานศิลปะการสร้างลวดลาย หรือรูปภาพ ต่างๆ ขึ้นด้วยวิธีการที่เรียกว่า “สลัก” คำว่า “สลัก” อาจเรียกว่า “จำหลัก” หรือ “ฉลัก” โดยวิธีใช้ “สิ่ว” และเครื่องมืออื่น ๆ เจาะ ถาก ฟัน ตกแต่งงานศิลปกรรมให้ได้รูป เช่น การสลักไม้ สลักหนัง สลักกระดาษ

๕. งานช่างหล่อ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงานปั้น โดยการแปรรูปดินปั้นให้เป็นรูปโลหะถาวร งานช่างหล่อแบบประเพณีไทย ในอดีตส่วนใหญ่ได้แก่งานหล่อพระพุทธรูปปฏิมากร เทวปฏิมากร รูปเคารพ และรูปตกแต่งต่าง ๆ การหล่อโลหะของไทยมีแบบแผนที่

หนังใหญ่ แกะสลัก ลงสี และไม้ไผ่

Nang Yai (Large Shadow puppet), carved rawhide, pigments, and bamboo

สืบต่อกันมาแต่โบราณ ตั้งแต่กรรมวิธีการ
สร้างรูปด้วยหุ่นดิน การหุ้มขี้ผึ้ง การสักรอกขี้ผึ้ง
การหลอมโลหะเทลงในแม่พิมพ์ การแกะพิมพ์
และการตกแต่งประติมากรรมให้บริบูรณ์

พระพุทธรูปปางมารวิชัย งานช่างแกะสลัก
Buddha subduing Mara, carved ivory

พระพุทธรูปลีลา งานหล่อสำริด
Walking Buddha, cast bronze

๖. งานช่างกลึง งานศิลปกรรมจำพวกประณีตศิลป์ เครื่องใช้สอยอุปโภค บริโภค และเครื่อง
ตกแต่ง ซึ่งขึ้นรูปด้วยการกลึง โดยใช้เครื่องมือหมุนกลึง เรียกว่า “กมร” คือแกนสำหรับติดวัสดุที่จะใช้
กลึงเข้ากับเรือน เช่น ไม้ งา เขาสัตว์ หรือวัสดุอื่น ๆ ชักให้หมุน กลึงตกแต่งชุดผิวที่ไม่ต้องการออกไปด้วย
สิ่วกลึงหน้าต่าง ๆ โดยมากได้แก่ศิลปะกษัตริย์ที่มีลักษณะเป็นทรงกลม ทรงกระบอก หรือทรงกรวย งาน
ช่างกลึงมี ๒ ประเภท คือ กลึงรูปงานภายนอก เช่น เสาค้ำเม็ด ตัวหมากกรุก ด้ามมีด ด้ามดาบ ด้ามและ
ยอดพิศุข และการกลึงภายในให้กลวง เช่น ตลับงา กระบอกขอดุ้ง โกลไม้

๗. งานช่างหุ่น คือ การทำหุ่นด้วยกระดาษ ไม้ หรือวัสดุอื่น จำลองแทนของจริง เช่น การทำแบบ
จำลองพระเจดีย์ พระอุโบสถ วิหาร บุชบก เพื่อจำลองสัดส่วนขนาดเพื่อขยายสร้างของจริง การทำหุ่น
ขึ้นรูปเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น โต๊ะ โถก เหยียด พาน หุ่นเครื่องมือหรรสพ เช่น หุ่นหลวง หัวโขน การผูกหุ่น
ชั่วคราว เช่น หุ่นรูปภาพมนุษย์ อมนุษย์ เทวดา รูปสัตว์หิมพานต์ การผูกหุ่นเขาไกรลาส เขาพระสุเมรุ
สำหรับใช้ในกระบวนแห่ และตั้งประดับ ใช้ในงานโศกนันท งานพระเมรุ โดยอาศัยงานช่างปั้น งานสลัก
กระดาษ และการเขียนระบายสีตกแต่งให้งามสมบุรณ์

ฉากลับแลลงรักปิดทอง เรื่องอิเหนา

Screen on stand with scenes from I-nao

๘. งานช่างรัก คือ งานศิลปกรรมที่ตกแต่งด้วยน้ำยารัก ยางรักมีคุณสมบัติเป็นยางเหนียว สามารถเกาะติดพื้นผิว เคลือบผิวเป็นมันงาม มีความคงทนต่อสภาพแวดล้อม ความร้อน ความชื้น กรด หรือด่างอ่อน ๆ งานช่างไทยใช้รักเป็นทั้งวัสดุเชื่อมประสานและถมพื้นเตรียมพื้นงานศิลปกรรมต่าง ๆ โดยมีกรรมวิธีเตรียมรักให้เหมาะแก่การใช้งานแต่ละประเภท งานประเภทช่างรัก ได้แก่ งานลงรักปิดทอง งานเขียนลายรดน้ำ งานเขียนสีกำมะลอ งานประดับมุก และงานประดับกระຈก เป็นต้น

๙. งานช่างบุ คือ งานแผ้วถางโลหะ ทองคำ เงิน นาก ทองเหลือง ให้เป็นแผ่นบาง นำไปหุ้มคลุมปิดหุ้มที่ทำด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น ปูน ไม้ โลหะ หิน ให้เกิดคุณค่า ความงาม และความคงทนถาวรแก่วัสดุนั้น ๆ มี ๒ ลักษณะ คือ บุหุ้มหุ่อย่างผิวเรียบ เช่น หุ้มพระสถูปเจดีย์ นิยมปิดทองคำเปลวลงบนแผ่นโลหะเพื่อความงาม เรียกว่า “บุทองสุวรรณจังโก” หรือ “ทองปะทาสี” บุหุ้มหุ่พระพุทธรูปไม้ หรือทองสำริด โดยตีบุ เคาะแผ่นโลหะให้เป็นรูปทรง ภาษาช่างเรียกว่า “หุ้มแผง” บุหุ้มหุ่อย่างผิวเป็นลวดลาย มักใช้โลหะเนื้ออ่อน เช่น เงิน และทองคำ สร้างลวดลายบนพื้นผิวโลหะประดับตกแต่งเข้ากับหุ่ชนิดต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่อง พระลองประกอบพระโกศ ผักพระแสง เป็นต้น

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ทองคำ บู-สลักคุณ ประดับอัญมณี ศิลปะอยุธยา

Buddha subduing Mara, sheet gold with repoussé and precious stones decoration, Ayutthaya style

๑๐. งานช่างปูน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สทายปูน” คือ งานสร้างทำอาคารสถานชนิดเครื่องก่อ แบ่งเป็นงานก่อ เช่น ก่ออิฐ ก่อศิลาแลง ก่อศิลา ขึ้นเป็นรูปทรงต่าง ๆ ปูนที่ใช้ เรียกว่า “ปูนสอ” งานฉาบทาโครงสร้างและงานตกแต่งลวดบัวต่าง ๆ เรียกว่า “ถือปูน” ใช้ “ปูนฉาบ” หรือ “ปูนถือ” ปูนที่ใช้ในงานช่างปูนโบราณ เรียกว่า “ปูนดำ” เตรียมโดยผสมเนื้ปูนหมักเข้าวัสดุที่มีความเหนียว เช่น กระจาดขาง หั่วบุก หั่วกลอย และน้ำอ้อย หรือเชื่อน้ำตาล ทำให้เข้ากันเพื่อเสริมเพิ่มความเหนียวและการยึดตัวให้กับเนื้ปูน งานช่างปูนยังเนื่องด้วยงานปั้นปูน ซึ่งใช้ “ปูนสด” หรือ “ปูนดำ” เป็นวัสดุในการปั้นลวดลายเช่นกัน

ปูนปั้นประดับหน้าบันพระอุโบสถ
วัดมหาธาตุวรวิหาร เพชรบุรี
*Stucco motifs on the pediment
of the ordination hall, Wat
Mahathatworawihan, Phetchaburi*

๑๑. งานช่างก่อ จัดอยู่ในประเภทงานช่างปูน ได้แก่ งานก่ออิฐ ศิลา โครงสร้างอาคารสถาปัตยกรรมต่าง ๆ

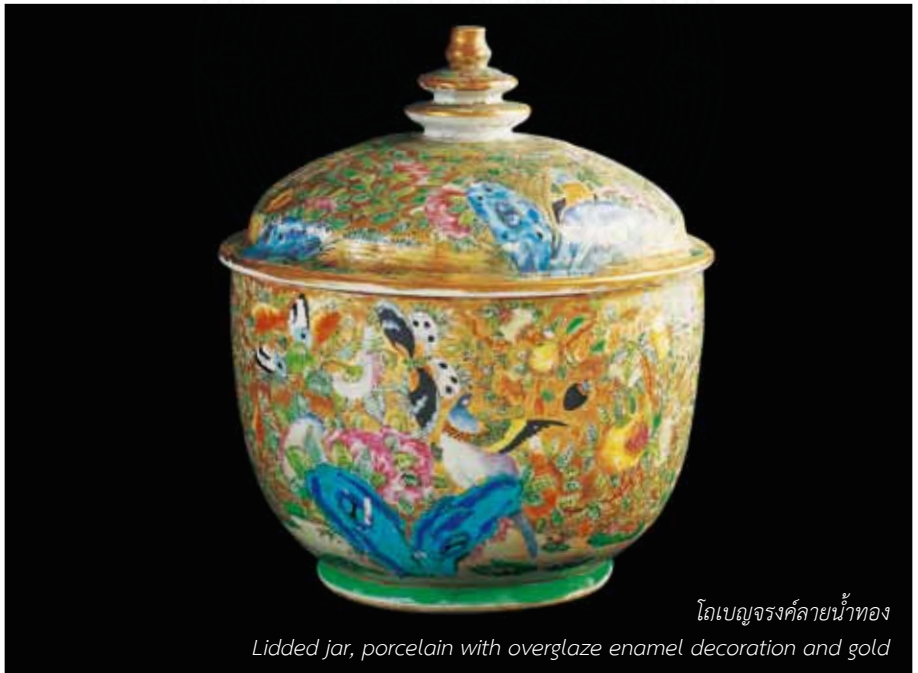
๑๒. งานช่างหุงกระຈก คือ งานทำแก้วหุงบนแผ่นตะกั่วสำหรับตกแต่งประดับงานศิลปะภัณฑ์ต่าง ๆ ในสมัยโบราณหุงกระຈกโดยใช้วัสดุหลายชนิด เช่น ดินบุก ดินประสีว แปะ ดินแดง ทอง และทองเหลือง นำไปหุงด้วยความร้อน ได้เป็นกระຈกสีต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงส่งเสริมงานช่างประดับกระຈก ใช้แทนงานลงรักปิดทอง เพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงให้กับอาคารสถาปัตยกรรม และโปรดเกล้าฯ ให้ผลิตกระຈกสีขึ้นใช้เองเพื่อตัดปัญหาการซื้อของแพงและปัญหาระยะเวลาในการขนส่ง ซึ่งในเวลานั้นยังต้องซื้อกระຈกสีจากเมืองจีน อินเดีย และพม่า แหล่งทำกระຈกสีนี้อยู่ที่ท้ายวัดสังฆายต่อจากวัดราชสิทธิาราม ปัจจุบันคือชุมชน “ตรอกกระຈก” การผลิตกระຈกเลิกไปในรัชกาลนั้น ต่อมาในสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โปรดให้ตั้งกรมช่างหุงกระຈกขึ้น โดยกรมขุนวรจักรธรานุภาพ เจ้ากรมช่างเคลือบ ช่างหุงกระຈก เป็นผู้คิดหุงกระຈกสีได้สำเร็จ ดังปรากฏในตำราหุงกระຈกซึ่งเก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ กรมช่างหุงกระຈกถูกยุบไปในรัชกาลที่ ๕ เนื่องจากขาดผู้สืบทอด

ครุฑยุดนาค ลงรักปิดทอง ประดับกระຈก
ฐานพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
กรุงเทพมหานคร
*Garuda gripping Naga, gilded
lacquer and mirrored glass, the
base of uposatha, Wat Phra Si
Ratanasasadaram, Bangkok*

๑๓. งานช่างประดับกระจก จัดเป็นงานช่างรักประเภทหนึ่ง อาศัยรักเป็นวัตถุดิบจำสำคัญ ประกอบงานศิลปกรรม คือเป็นตัวประสานกระจกเข้ากับวัสดุภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ต้องการประดับ งานช่างประดับกระจกเป็นงานตกแต่งขั้นตอนสุดท้ายของงานศิลปกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความงามเพิ่มเติม สมบูรณ์ขึ้นด้วยศิลปะ โดยการประดับผิวภายนอกด้วยกระจกลีที่ตัดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย วางติดต่อกัน เป็นลวดลาย หรือวางสอดประดับตกแต่งในลวดลาย เพิ่มสีสันและความแวววาวสวยงามให้กับพื้นผิว และลวดลายประดับศิลปภัณฑ์ งานประดับกระจกแบ่งเป็นหลายประเภท ได้แก่ การประดับกระจกเต็ม พื้นเรียบ การประดับร่องลาย การประดับกระจกลายยา (ประดับกระจกภายในลายซึ่งเขาเป็นร่องตื้น พื้นปิดทองทึบ) การประดับกระจกผสมการประดับมุก (มุกแถมเบี้ย) และการประดับแววสอดภายในลายขนาดเล็ก

๑๔. งานช่างกระเบื้อง ได้แก่งานกระเบื้องประเภทต่าง ๆ เช่น กระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องเชิงชาย กระเบื้องปูพื้น กระเบื้องประดับผนัง เครื่องถ้วย เครื่องกระเบื้อง เครื่องเคลือบ นิยมผลิตประดับอาคารสถาปัตยกรรม เช่น อุโบสถ วิหาร พระสุญประดิษฐ์

โกเบญจรงค์ลายน้ำทอง

Lidded jar, porcelain with overglaze enamel decoration and gold

กระเบื้องเคลือบ ประดับฐานพระมหาเจดีย์
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

Glazed ceramic at the base of the great chedi,
Wat Phrachetuphonwimonmangkhalaram

มณฑป ประดับมุก

Miniature mandapa with mother-of-pearl
inlay

๑๕. งานช่างเคลือบ คืองานใช้น้ำยาเคลือบตกแต่งผิวเครื่องปั้นดินเผาให้มีสีสันและความมันวาว
งดงาม เช่น เคลือบกระเบื้อง เครื่องตกแต่งสถาปัตยกรรม

๑๖. งานช่างมุก คือ งานศิลปกรรมซึ่งใช้เปลือกหอยมุกฉลุเป็นลวดลายวางประดับลงบนสิ่งต่าง ๆ
โดยใช้ยางรักถมเป็นพื้น และขัดจนเห็นลวดลายมุก ให้สีสันทึบเรียบ ตัดกับพื้นสีดำนวนาวของพื้นรัก
นิยมประดับบานประตูหน้าต่าง เครื่องใช้สอยอุปโภค เช่น เติบ เจียด โต๊ะ โถก กลี๋ หีบ พาน เครื่อง
ดนตรี เป็นต้น

๑๗. งานช่างคร่ำ เป็นงานช่างฝีมือในหมู่ช่างแกะ ตกแต่งด้วยการต่อกลายลงบนวัตถุประเภท
โลหะ เช่น เหล็ก ทอง สำริด แล้วนำเส้นลวดทอง เงิน หรือนาก ขนาบพอดีกับร่องฝังลงในการ
การฝังเส้นทอง เงิน หรือนาก เรียกว่า “คร่ำ” เรียกชื่อตามวัสดุที่ฝัง คือ ฝังเส้นทองเรียกว่า “คร่ำทอง”
ฝังเส้นเงินเรียกว่า “คร่ำเงิน” และ ฝังเส้นนาก เรียกว่า “คร่ำนาก” เช่น งานคร่ำตกแต่งบนเครื่องอาวุธ
หอก ดาบ ปืน กรรไกร เป็นต้น

๑๘. งานช่างไม้ คือ งานฝีมือเกี่ยวกับงานไม้ โดยทั่วไปหมายถึงช่างปลูกสร้างบ้านเรือนเครื่องไม้

๑๙. งานช่างเลื้อย ได้แก่ งานเลื้อยไม้ต่าง ๆ ทำเสา ทำกระดาน เป็นต้น

วอลีวิกากาญจน์ ศิลปะรัตนโกสินทร์

Royal palanquin, Sivikakan, Rattanakosin style

๒๐. งานช่างไม้สูง คือ งานช่างก่อสร้างเครื่องยอดของอาคารประเภทปราสาทราชมณเฑียร ซึ่งช่างฝีมือต้องมีความรู้ความชำนาญพิเศษเรื่องโครงสร้างสถาปัตยกรรมและต้องมีความประณีตสูง

๒๑. งานช่างทำซ่อฟ้าหางหงส์ อยู่ในประเภทงานช่างสลัก ได้แก่ งานฟันไม้เครื่องบนอาคารแบบประเพณีของไทย ประกอบด้วย ซ่อฟ้า รวยระกา หางหงส์ เรียกอีกอย่างว่างานช่างไม้สูง

๒๒. งานช่างปากไม้ คือ งานต่อไม้ให้ประกบเข้ากันสนิท ด้วยการนำไม้ตั้งแต่ ๒ ขึ้น มาบากหรือเจาะเป็นช่องหรือเป็นร่อง ปลายไม้อีกชิ้นหนึ่งทำเป็นเดือย ให้ขนาดพอดีกับช่องหรือร่องประกอบเข้าด้วยกัน ใช้ลูกสลักไม้หรือปลิงเหล็กยึดปลายนั้นให้แน่น ใช้ในงานปลูกสร้างเรือน ทำโครงสร้างเครื่องเรือน เครื่องครุภัณฑ์ไม้ เช่น บุษบก ธรรมมาสน์ สังเค็ด ลับแล

๒๓. งานช่างทำลู่ คือ งานช่างรื้อถอนสิ่งก่อสร้างหรือสถาปัตยกรรม

๒๔. งานช่างสาน งานช่างหลวงใช้ในการสานพระมาลา และงานสานอื่น ๆ เช่น พระพุทธรูปสาน สานหุ่นเครื่องอุปโภค

๒๕. งานช่างฉลุ คือ งานปรู ฉลุลวดลายวัสดุต่าง ๆ เช่น กระดาษ หนัง ไม้ และโลหะ ด้วยเครื่องมือประเภท เลื่อยฉลุ สว่า และตัดต่อ ให้ทะลุเป็นลวดลายอย่างประณีตงดงาม

๒๖. งานช่างเงิน งานช่างฝีมือทำเงินตราสำหรับใช้ในราชการ และการทำรูปพรรณ เครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยเงิน

๒๗. งานช่างทอง งานช่างฝีมือทำรูปพรรณ เครื่องใช้สอย เครื่องราชูปโภคด้วยทองคำ มีกรรมวิธีการทำหลายวิธี ทั้งการขึ้นรูปด้วยการตี การเคาะ การบัดกรีส่วนประกอบ การหล่อ การตกแต่ง ส่วนประกอบด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การสลักคุณ การเพลาลาย การแกะแร ให้เกิดความแวววาวในเนื้อทอง การกะไหล่ การชุบย้อมสี และการลงยา เป็นต้น

พระคชาธาร ทองคำ บู สลักคุณ ประดับอัญมณี

Bejeweled elephant, sheet gold with gold filigree and precious stones

ผ้าทองแผ่ลวด ประดับกัญญาเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช

*Cloth-covered roof of barge, with gold wrapped-threads decoration,
of Anekajitibhujanga royal barge*

๒๘. งานช่างตีบุก คือ งานถลุงหล่อตีบุกโดยใช้แม่พิมพ์ทรายหรือแม่พิมพ์ดินเผาเป็นแบบ หล่อเป็นสิ่งของต่าง ๆ เช่น รูปหล่อสัตว์หิมพานต์ รูปมนุษย์ รูปอมมนุษย์ รูปฤๅษีคัตถุน เป็นต้น หรือเทเป็นแผ่นบางบนพื้นเรียบ สำหรับทำแผ่นกระเบื้อง เรียกว่า “แผ่นตีบุก”

๒๙. งานช่างปั้น ช่างทำอาวูธปั้นสำหรับใช้ในราชการกองทัพ

๓๐. งานช่างกระดาศ เป็นงานช่างในหมู่ช่างสลัก คือ งานตกแต่งกระดาศชนิดต่าง ๆ เป็นรูปภาพหรือลวดลายด้วยสิ่ว เหล็กปรุและตุ้ตู่ นำไปปิดประดับเป็นงานตกแต่งสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสิ่งถาวรอยู่ได้นาน เช่น ปิดเป็นลวดลายบนระบิฉัตรทองแผ่ลวด หรือเป็นสิ่งที่ต้องการใช้งานชั่วคราว เช่น ปิดลวดลายตกแต่งพระเมรุ ตกแต่งฐานเบญจา ตกแต่งเครื่องจิตกาธาน เป็นต้น กระดาศที่ใช้ เช่น กระดาศทองย่านลักษณะเป็นกระดาศปิดโลหะแผ่นบาง ๆ เคลือบด้วยสีทอง ผิวย่นเป็นริ้ว ๆ กระดาศทองน้ำตะกู เป็นกระดาศปิดทับด้วยแผ่นตะกั่วบาง ๆ ทาด้วยรงผสมน้ำมันยางให้เป็นสีทอง กระดาศแผ่ลวด คือกระดาศทาร์กน้ำเกลี้ยงปิดทองคำเปลวเต็มหน้ากระดาศ กระดาศทองเงิน เป็นกระดาศเคลือบผิวสีทอง สีเงิน และสีอื่น ๆ ผิวย่นเป็นคลื่นคล้ายกระดาศทองอังกฤษ กระดาศสี คือกระดาศย้อมเป็นสีต่าง ๆ

๓๑. งานช่างทองอังกฤษ คือ งานฉลุสลักลวดลายกระดาดทองอังกฤษ หรือใช้กระดาดทองอังกฤษ เป็นพื้นรองรับลาย สำหรับประดับตกแต่งสิ่งต่าง ๆ กระดาดทองอังกฤษมีลักษณะเป็นโลหะชนิดหนึ่ง แผ่นบาง ๆ ปกติเป็นสีเงินทั้งสองด้าน แต่ได้ทำให้ด้านหนึ่งเป็นสีทอง หรือสีอื่น ๆ ก็มี

๓๒. ช่างชาดสีสุก คือ งานผสมและทาสีชาด นิยมใช้ทาเครื่องบนอาคาร และเครื่องเรือนต่าง ๆ โดยผสมชาดผกกับน้ำมันยางและน้ำมันอื่น ๆ เป็นสีแดงสด บางทีก็นำมาผสมกับยางรัก ซึ่งมีสีน้ำตาลแก่ ได้เป็นสีแดงคล้ำ หรือใช้ชาดทารองพื้นปิดทอง ทำให้พื้นอิมให้สีทองสุกใสงดงาม

๓๓. งานช่างสนะ “สนะ” แปลว่า เย็บ ชุน ปะ และเลื้อ งานของช่างสนะได้แก่งานทำเครื่องผ้า งานเครื่องหนัง และการเย็บปักถักร้อยต่าง ๆ เช่น เครื่องภูษา ม่าน เลื้อเกราะ ปลอกมิด เข็มขัด อานม้า งานช่างแต่โบราณแบ่งออกเป็นช่างสนะไทย และช่างสนะจีน น่าจะได้แก่งานเย็บสอยปักลวดลาย อันประณีต อันเป็นความชำนาญของช่างจีน อาจรวมถึงการทอไหมเป็นลวดลายต่าง ๆ ด้วย

๓๔. งานช่างทอสายคัมภีร์ คือ งานทอหรือถักเส้นด้ายให้เป็นแถบหรือเชือก เป็นเครื่องใช้ของสงฆ์ เช่น ประคดเอว สายสนองสำหรับร้อยใบลาน เชือกมัดห่อคัมภีร์ บางครั้งเรียกว่าช่างทอสาย หรือช่างสาย

๓๕. ช่างย้อมผ้าสีผึ้ง คือ งานย้อมผ้าด้วยสีผึ้ง ผสมน้ำมันตั้งอ้ว เพื่อให้เนื้อผ้าแข็งเป็นมัน และไม่เปียกน้ำ เช่น ย้อมพระมหาเศวตฉัตร พระกลด ผ้าหลังคาพระวอ

๓๖. งานช่างขุนพราหมณ์เทศ คืองานช่างทำเครื่องบัดพลี บวงสรวง สิ่งveyที่ต้องใช้ในพิธีพราหมณ์ เช่น ราชาวัตร ฉัตร ธง บายศรี กระทงเครื่องบัดพลี ดอกไม้ตกแต่ง เป็นต้น

๓๗. งานช่างเรือ งานช่างต่อเรือรบโบราณ อย่างเรือพาย ในแม่น้ำ สำหรับพลพายใช้ในราชการกองทัพ โดยทั่วไป แบ่งเป็นเรือ ๒ ชนิด คือ เรือขุด ทำจากซุงหรือท่อนไม้ไม่นำมาขุด ตอนกลางให้เป็นร่องลึกทำเป็นรูปเรือ แล้วเป็กราบเรือ ๒ ข้างให้กว้างออกโดยใช้ค้ำและสุมไฟให้แบะกว้างออก และเรือต่อ ทำจากไม้กระดานต่อเป็นรูปเรือ มีกงเรือยึด แล้วตอกหมันชันยาไม้ให้น้ำซึมเข้ามาตามแนวต่อของกระดาน

โกลนเรือบุณารายณ์ทรงครุฑยุคนาค เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙
Bow with Vishnu on Garuda gripping Naga figurehead of Narai Song Suban royal barge, built in the reign of King Rama IX

เรือในกระบวนพระยุหยาตราทางชลมารค รัชกาลที่ ๙
The royal barge for a ceremony of King Rama IX

๓๘. งานช่างต่อกำปั่น งานช่างต่อเรือกำปั่น คือ เรือใบใหญ่ รวมไปถึงเรือกลไฟ เพื่อใช้เป็นเรือค้าขายทางทะเล และใช้เป็นเรือกำปั่นรบ อย่างเรือป้อม ใช้ในราชการกองทัพ เดิมช่างต่อเรือกำปั่นในระยะแรกเป็นช่างชาวจีน ต่อมาหลวงนายสิทธิ์ (เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)) เป็นผู้ต่อเรือ “แกลั้วกลางสมุทร” ซึ่งเป็นเรือกำปั่นใบลำแรกที่ต่อโดยคนไทยได้สำเร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓

๓๙. งานช่างบาตร คืองานช่างต่อบาตร ไทยเรานิยมใช้บาตรเล็ก ประกอบด้วยโครงแผ่นเหล็ก รูปกากบาทเรียกว่า “สาแหรก” ตัดเป็นรูปบาตร นำมาเข้าขอบบาตรเรียกว่า “ติดกง” จากนั้นนำแผ่นเหล็ก “หน้าวัว” รูปคล้ายกลีบบัว ๔ แผ่น มีขนาดเท่ากับช่องว่างของโครงบาตร ตัดและจักขอบ ประกอบติดเข้ากับโครงบาตร โดยใช้ค้อนตีรอยต่อให้สนิท ประสานรอยต่อด้วยน้ำประสานผงทองแดงตามรอยตะเข็บ นำมาเผาไฟจนสุกแดง จากนั้นจึงตียุบมุม เคาะให้ได้รูป ตะไบตกแต่งและรมดำด้วยน้ำยาหรือน้ำกำมะถัน จึงเสร็จกรรมวิธีทำบาตร

๔๐. งานช่างดอกไม้ไฟ ผลิตดอกไม้ไฟใช้ในมหกรรมสมโภชงานหลวงต่าง ๆ การประดิษฐ์ดอกไม้ไฟใช้ดินปืนเป็นวัสดุหลัก มีกรรมวิธีการผลิตต่าง ๆ กัน มีชื่อเรียกหลายชนิด ตามรูปร่าง ลักษณะ แสง สี เสียง และการเคลื่อนไหว เช่น กรวด จรวด พลุ ตะไล ไฟพะเนียง ลูกหนู บ้องไฟ ปลาตุก อ้ายต้อ กังหัน ปลาช่อน ช้างร้อง ระทาดดอกไม้ไฟ ดอกไม้รุ่ง ฝอยทอง ซ่อม่วง ดอกไม้ น้ำ กระถาง ตู้ พ้อม ฝนแสนห่า ดอกไม้เทียน ดอกไม้พุ่ม

Artworks of Court Artisans

Royal artworks created by chang (artisan) or silapin (artist) to serve the royal commands on various occasions were finely made according to the conventional practices and royal customs. The Kings of Thailand have kindly continuously patronized and supported both artworks and artisans. Artisans and artists have been highly respected by society at large, and have also been given full support to create high-level works.

The history of the court artisans appears for the first time in a Sukhothai inscription dated to the 14th -15th century. They were called chang lo (artisan of casting) and nai chang mai pluk kuti vihan (artisan who was skillful at wood constructions). The Chronicles of Ayutthaya (1350 – 1767) also mentioned chang kosang mondop (artisan who constructed the mandapa which were halls in a shrine or temple complex). The classification of court artisans can be dated back to the Ayutthaya period as they were found in the names listed in the reign of King Trailokanat (1448 – 1488). Some types of artisans who had sakdina (the amount of rice fields and the land owned according to a person's social status) like noblemen did were also mentioned. During his reign, King Phutthayotfachulalok the Great (1782-1809), better known to the West as King Rama I of the Chakri Dynasty, of the present Rattanakosin period established the krom chang sip mu (the Department of Artisans), which literally means the groups of artisans. The department employed the court artisans who created various types of artworks. In the later periods, the court artisans were divided into numerous groups and served in many different departments. The numerous names referring to the types of artisans increased far more than in the Ayutthaya period. In 1894 the Fine Arts Department of Thailand was established and the krom chang sip mu was merged with the Fine Arts Department. It was changed to the Office of Traditional Arts, and was limited to producing only some traditional artworks. However, there are the other state agencies that carried on the mission, including the Royal Craftsmen College and the Department of Public Works and Town and Country Planning. All of them created artworks in order to serve the Royal Court and the country and to benefit the people of Thailand.

Eleven types of artworks created by the court artisans were selected to illustrate in this diary. They are ngan chang khian (painting); ngan chang rak (lacquer work); ngan chang muk (mother-of-pearl inlay); ngan chang pun-chang pan (plastering and stucco works); ngan chang lo (metal casting); ngan chang sana-ngan thong phae luat (embroidery: gilded paper and gold thread embroidery); ngan chang bu and chang salak dun (sheet metal and repoussé decorated work); ngan chang salak nang - nang yai (large hide figure for shadow play); ngan chang krabuang (ceramic); ngan chang kae-chang salak (carving); and ngan chang pradap krachok (mirrored glass inlay). These artworks were made by the court artisans in Thai states, who harmonized their ideas, skills and sense of esthetics with their social ideology and beliefs.

Artworks of court artisans represent the national identity which deserves protection, conservation and revitalization for the future generations as part of the cultural heritage of the country.

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ถนนหน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๒๑ ๗๘๑๑, ๐ ๒๖๒๓ ๖๔๕๐ โทรสาร ๐ ๒๒๒๑ ๑๘๑๒

The Fine Arts Department Na Pra That Road, Bangkok 10200

Tel. 0 2221 7811, 0 2623 6450 Fax : 0 2221 1812 www.finearts.go.th

๑. อธิบดีกรมศิลปากร (นางโสมสุดา ลียามณีข)

กรมศิลปากร ถ.หน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๐ ๒๒๒๕ ๑๘๐๗, ๐ ๒๒๒๑ ๔๘๑๗ โทรสาร. ๐ ๒๖๒๓ ๕๘๒๗

Director General (Mrs. Somsuda Leyavanija)

The fine Arts Department Na Pra That Road, Bangkok 10200 Tel : 0 2225 1807, 0 2221 4817 Fax : 0 2623 5827

๒. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายบวรเวท รุ่งรุจี)

กรมศิลปากร ถ.หน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๕๕๓๕, ๐ ๒๒๒๑ ๖๘๘๒ โทรสาร. ๐ ๒๒๒๒ ๑๓๓๐

Deputy Director General (Mr. Barvornvate Rungrujee)

The fine Arts Department Na Pra That Road, Bangkok 10200 Tel : 0 2226 5535, 0 2221 6882 Fax : 0 2222 1330

๓. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายเอนก สีหามาตย์)

กรมศิลปากร ถ.หน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๐ ๒๒๒๒ ๓๘๓๑, ๐ ๒๖๒๓ ๖๔๕๕ โทรสาร. ๐ ๒๖๒๓ ๕๘๒๖

Deputy Director General (Mr. Anek Sihamat)

The fine Arts Department Na Pra That Road, Bangkok 10200 Tel : 0 2222 3831 0 2623 6458 Fax : 0 2623 5826

๔. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายการุณ สุทธิภู)

กรมศิลปากร ถ.หน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๐ ๒๒๒๕ ๑๒๓๖, ๐ ๒๒๒๒ ๓๘๔๙ โทรสาร. ๐ ๒๖๒๓ ๕๘๒๕

Deputy Director General (Mr. Karun Sutthipool)

The fine Arts Department Na Pra That Road, Bangkok 10200 Tel : 0 2225 1236 0 2222 3849 Fax : 0 2623 5825

๕. ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง (นางสุนิสา จิตรพันธ์)

กรมศิลปากร ถ.หน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๐ ๒๒๒๕ ๑๒๒๗ โทรสาร. ๐ ๒๒๒๑ ๐๖๒๘

Director of Central Administrative Office (Mrs. Sunisa Chitrbandh)

The fine Arts Department Na Pra That Road, Bangkok 10200 Tel : 0 2225 1227 Fax : 0 2221 0628

๖. ผู้อำนวยการสำนักการสังคีต (นายปกรณ์ พรพิสุทธิ)

ถ.ราชินี เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๐ ๒๒๒๕ ๙๐๙๗, ๐ ๒๒๒๔ ๑๓๗๙ โทรสาร. ๐ ๒๒๒๕ ๙๐๙๗

Director of Office of the Performing Arts (Mr. Pakorn Pornpisut)

Rajinee Road, Pranakorn, Bangkok 10200 Tel : 0 2225 9097 0 2224 1379 Fax : 0 2225 9097

๗. ผู้อำนวยการสำนักโบราณคดี (นายธราพงศ์ ศรีสุชาติ)

๘๑/๑ ถ.ศรีอยุธยา แขวงวังใหม่ เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๒๒ ๔๘๐๑, ๐ ๒๒๒๒ ๔๘๔๖ โทรสาร. ๐ ๒๒๒๒ ๔๘๔๖

Director of Office of Archaeology (Mr. Tharapong Srisuchat)

81/1 Si Ayutthaya Road, Dusit, Bangkok 10300 Tel : 0 2282 4801 0 2282 4846 Fax : 0 2282 4846

๘. ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (นายอนันต์ ชูโชติ)

๘๑/๑ ถ. ศรีอยุธยา แขวงวังใหม่ เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐๒๒๒๒ ๒๑๒๑ , ๐ ๒๖๒๘ ๕๖๖๒ โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๖๗๖๖

Director of Office of National Museums (Mr. Anandha Chuchoti)

81/1 Si Ayutthaya Road, Dusit, Bangkok 10300 Tel. 0 2628 5033 Fax : 0 2281 6766

๙. ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ (นางเบญจมาศ แพทอง)

๘๑/๑ ถ. ศรีอยุธยา แขวงวังใหม่ เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๖๒๘ ๕๐๒๑ โทรสาร ๐ ๒๒๒๑ ๑๑๕๓ , ๐ ๒๒๒๑ ๐๓๘๒

Director of Office of Literature and History (Mrs. Benjamas Paethong)

81/1 Si Ayutthaya Road, Dusit, Bangkok 10300 Tel. 0 2628 5021 Fax : 0 2281 1153

๑๐. ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม (นายสุทิน เจริญสวัสดิ์)

๘๘/๑ ถ. ศรีอยุธยา แขวงวังใหม่ เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๘๒ ๐๓๙๐ โทรสาร ๐ ๒๒๘๒ ๕๕๔๕
Director of Office of Architecture (Mr. Sutin Jearonsawat)

81/1 Si Ayutthaya Road, Dusit , Bangkok 10300 Tel. 0 2282 0390 Fax : 0 2282 5445

๑๑. ผู้อำนวยการสำนักช่างสิบหมู่ (นางสาวนิรมล เรืองสม)

๕๓ หมู่ที่ ๓ ถ. พุทธรณีสาย ๕ ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๐๗๐ โทร. ๐ ๒๔๘๒ ๑๐๘๔ โทรสาร ๐ ๒๔๘๒ ๑๓๖๒
Director of Office of Traditional Arts (Miss Niramol Rounsom)

93 Phutthamonthon 5 Road, Salaya, Nakhon Pathom 73170 Tel. 0 2482 1084 Fax : 0 2482 1362

๑๒. ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (นางสุรีย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม)

ถ.สามเสน ท่าवासกรี แขวงวังใหม่ เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๘๑ ๑๕๕๙ , ๐ ๒๒๘๑ ๑๖๔๖ โทรสาร ๐ ๒๒๘๑ ๕๓๔๑
Director of Office of the National Archives (Mrs. Sureerat Wongsangiem)

Samsen Road , Dusit, Bangkok 10300 Tel. 0 2281 1599 Fax : 0 2281 5341

๑๓. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ (นางวิลาวัณย์ ทริพย์พันธุ์)

ถ.สามเสน แขวงวังใหม่ เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๘๑ ๗๕๒๗, ๐ ๒๒๘๑ ๗๕๘๘ โทรสาร ๐ ๒๒๘๑ ๕๕๔๙
Director of Office of the National Library (Mrs. Wilawan Saphansaen)

Samsen Road, Dusit, Bangkok 10300 Tel. 0 2281 7530 Fax : 0 2281 7543

๑๔. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี (นางสาวนารีรัตน์ ปรีชาพิชคุปต์)

๑๖๒ ถ.ไกรเพชร ต. หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี ๗๐๐๐๐ โทร. ๐ ๓๒๓๒ ๓๒๒๖ - ๗ โทรสาร ๐ ๓๒๓๒ ๓๒๒๖ - ๗
Director of The 1st Regional Office of Fine Arts, Ratchaburi (Miss Nareerat Preechapechacupt)

Tel. 0 3232 3226 7 Fax : 0 3232 3226 7

๑๕. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี (นายประทีป เพ็งตะโก)

๑๓/๑ หมู่ที่ ๔ ต.รั้วใหญ่ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐ โทร. ๐ ๓๕๕๔ ๕๔๖๖ - ๗ โทรสาร ๐ ๓๕๕๔ ๕๔๖๖
Director of The 2nd Regional Office of Fine Arts, Suphan Buri (Mr. Prateep Phengtakot)

Tel. 0 3554 5466 - 7 Fax : 0 3554 5466

๑๖. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา (นายสุพจน์ พรหมมาโนช)

ถ.อุทอง ต.ประดู่ชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๐๐ โทร. ๐ ๓๕๒๔ ๒๕๐๑ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๒๔๔๘
Director of The 3rd Regional Office of Fine Arts, Phra Nakhon Si Ayutthaya (Mr. Supot Prommanot)

Tel. 0 3524 2501 Fax : 0 3524 2448

๑๗. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี (นางมานิตา เชื้อนขันธ)

ถ.พระยาภิรมย์ ต.ท่าหิน อ.เมือง จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐ โทร. ๐ ๓๖๔๑ ๒๕๐๑ โทรสาร ๐ ๓๖๔๑ ๓๓๗๙
Director of The 4th Regional Office of Fine Arts, Lop Buri (Mrs. Manita Kuenkun)

Tel. 0 3641 2510 Fax : 0 3641 3779

๑๘. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี (นายอาณัติ บำรุงวงศ์)

ถ.ปราจีนบุรีอนุสรณ์ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี ๒๕๐๐๐ โทร. ๐ ๓๗๒๑ ๒๖๑๐ โทรสาร ๐ ๓๗๒๑ ๒๖๑๐
Director of The 5th Regional Office of Fine Arts, Prachin Buri (Mr. Anat Bumrungvong)

Tel. 0 3721 2610 Fax : 0 3721 2610

๑๙. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย (นายพีรพน พิสนพวงศ์)

๒๑๖ ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๒๑๐ โทร. ๐ ๕๕๖๓ ๓๔๕๖ โทรสาร ๐ ๕๕๖๙ ๗๓๖๔
Director of The 6th Regional Office of Fine Arts, Sukhothai (Mr. Pirapon Pisunpong)

Tel. 0 5563 3456 Fax : 0 5569 7364

๒๐. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน (นายเมธาตล วิจิทชนะ)

ถ.ผาทอง ต.โนนเวียง อ.เมือง จ.น่าน ๕๕๐๐๐ โทร. ๐ ๕๔๗๑ ๑๑๖๐ โทรสาร ๐ ๕๔๗๑ ๑๑๖๐

Director of The 7th Regional Office of Fine Arts, Nan (Mr. Methadol Wichakana)

Tel. 0 5471 1160 Fax : 0 5471 1160

๒๑. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๘ เชียงใหม่ (นายวิเศษ เพชรประดับ)

๔๕๑ ถ.สุขเปอรีย์โฮวีย์ ต. ข้างเคือง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐ โทร. ๐ ๕๓๒๒ ๐๐๖๒ โทรสาร ๐ ๕๓๔๐ ๙๐๗๒

Director of The 8th Regional Office of Fine Arts, Chiang Mai (Mr. Wised Phetpradab)

Tel. 0 5322 2262 Fax : 0 5340 9072

๒๒. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น

๑๙๓ หมู่ที่ ๑๓ ถ.กสิกรทุ่งสร้าง ต.โนนเมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐ โทร. ๐ ๔๓๒๔ ๒๑๒๙ โทรสาร ๐ ๔๓๓๓ ๗๖๒๙

Director of The 9th Regional Office of Fine Arts, Khon Kaen

Tel. 0 4324 2129 Fax : 0 4333 7629

๒๓. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด (นางพัญญิ จันทสาข)

๑๙/๔๐ - ๔๑ ถ.บ้านท่านคร ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐ โทร. ๐ ๔๓๕๑ ๓๗๕๒ โทรสาร ๐ ๔๓๕๑ ๓๕๓๐

Director of The 10th Regional Office of Fine Arts, Roi Et (Mrs. Patchanee Chandrasakha)

Tel. 0 4351 3752 Fax : 0 4351 3530

๒๔. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๑ อุบลราชธานี (นายขจร มุกมีคำ)

๗๘ หมู่ที่ ๑๐ ถ.เลี้ยวเมือง ขอยสีห์พนม ต.แจระแม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐ โทร. ๐ ๔๕๓๑ ๒๘๕๕ - ๖ โทรสาร ๐ ๔๕๓๑ ๒๘๕๖

Director of The 11th Regional Office of Fine Arts, Ubon Ratchathani (Mr. Khachon Mukmikka)

Tel. 0 4531 2845 - 6 Fax : 0 4531 2846

๒๕. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครราชสีมา (นายศักดิ์ชัย พจนันท์วานิชย์)

๒๗๔ หมู่ที่ ๑๗ ถ.พิมาย - ชุมพวง ต.โนนเมือง อ.พิมาย จ.นครราชสีมา ๓๐๑๑๐ โทร. ๐ ๔๔๔๗ ๑๕๑๘ โทรสาร ๐ ๔๔๔๗ ๑๕๑๘

Director of The 12th Regional Office of Fine Arts, Nakhon Ratchasima (Mr. Sakchai Pojrunvanich)

Tel. 0 4447 1518 Fax : 0 4447 1518

๒๖. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา (นายจารึก วิลอแก้ว)

หมู่ที่ ๖ ต.วัดขุ่น อ.สิงหนคร จ.สงขลา ๙๐๓๓๐ โทร. ๐ ๗๕๓๓ ๔๐๘๗ - ๘ โทรสาร ๐ ๗๕๓๓ ๔๐๘๗ - ๘

Director of The 13th Regional Office of Fine Arts, Songkhla (Mr. Jaruk Vilaikaw)

Tel. 0 7433 4087 - 8 Fax : 0 7433 4087 - 8

๒๗. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช (นางสาวแสงจันทร์ ไตรเกษม)

ถ.ราชดำเนิน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐ โทร. ๐ ๗๕๓๒ ๔๔๗๙ โทรสาร ๐ ๗๕๓๕ ๖๔๕๘

Director of The 14th Regional Office of Fine Arts, Nakhon Si Thammarat (Miss Saengchan Traikasem)

Tel. 0 7532 4479 Fax : 0 7535 6458

๒๘. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต (นางสาวเสาวนิตย์ ยโสธร)

๒๑๗ หมู่ที่ ๓ ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง จ.ภูเก็ต ๘๓๑๑๐ โทร. ๐ ๗๖๒๗ ๙๙๐๐ โทรสาร ๐ ๗๖๒๗ ๓๐๐๖

Director of The 15th Regional Office of Fine Arts, Phuket (Miss Saowanit Yasothorn)

Tel. 0 4447 1518 Fax : 0 7631 1025

วันสำคัญและวันหยุดประจำปี ๒๕๕๕

วันสำคัญและวันหยุดประจำปี ๒๕๕๕

๑ มกราคม	วันขึ้นปีใหม่	๒ สิงหาคม	วันอาสาฬหบูชา
๗ มีนาคม	วันมาฆบูชา	๓ สิงหาคม	วันเข้าพรรษา
๖ เมษายน	วันจักรี	๑๒ สิงหาคม	วันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ
๑๓ เมษายน	วันสงกรานต์ / วันผู้สูงอายุแห่งชาติ		พระบรมราชินีนาถ / วันแม่แห่งชาติ
๑๔ เมษายน	วันสงกรานต์ / วันครอบครัว		วันปิยมหาราช
๑๕ เมษายน	วันสงกรานต์ / วันเอ็งลิศก	๒๓ ตุลาคม	วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว / วันพ่อแห่งชาติ
๑ พฤษภาคม	วันแรงงานแห่งชาติ	๕ ธันวาคม	วันพระราชทานรัฐธรรมนูญ
๕ พฤษภาคม	วันฉัตรมงคล		วันสันติ
๙ พฤษภาคม	วันพืชมงคล	๑๐ ธันวาคม	
๔ มิถุนายน	วันวิสาขบูชา	๓๑ ธันวาคม	

วันสำคัญทางศิลปวัฒนธรรม

๗ มกราคม	วันสวรรคต ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๖ มิถุนายน	วันสุนทรภู่
	วันสมเด็จพระนารายณ์	๒๙ กรกฎาคม	วันภาษาไทยแห่งชาติ
๑๖ กุมภาพันธ์	วันคล้ายวันพระราชสมภพ ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	๑๘ สิงหาคม	วันสถาปนาหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
๒๔ กุมภาพันธ์	วันคล้ายวันสถาปนากรมศิลปากร	๑๕ กันยายน	วันที่ระลึกอาจารย์ศิลป์ พีระศรี
	วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๕ กันยายน	วันพิพิธภัณฑ์ไทย
๒๗ มีนาคม	วันคล้ายวันสถาปนากรมศิลปากร	๑ ตุลาคม	วันพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓๑ มีนาคม	วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระมหาจุฬาราชเจ้า	๑๒ ตุลาคม	วันสถาปนาหอสมุดแห่งชาติ
	วันอนุรักษ์มรดกไทย	๒๔ ตุลาคม	วันที่ระลึกหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
๒ เมษายน	วันวิสาขบูชา	๓ พฤศจิกายน	วันคล้ายวันสวรรคตของสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท
๒๘ เมษายน	วันวิสาขบูชา	๑ ธันวาคม	วันตำรวจอาญา

จิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติ ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ วัดทองธรรมชาติ ธนบุรี สีฝุ่น
ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔

Mural painting depicting the Buddha descending from Tavatimsa (Indra's Heaven)
to the human world by way of a miraculous triple ladder, color powder,
Wat Thongthammachat, Bangkok, Rattanakosin style, Ca. early 19th century

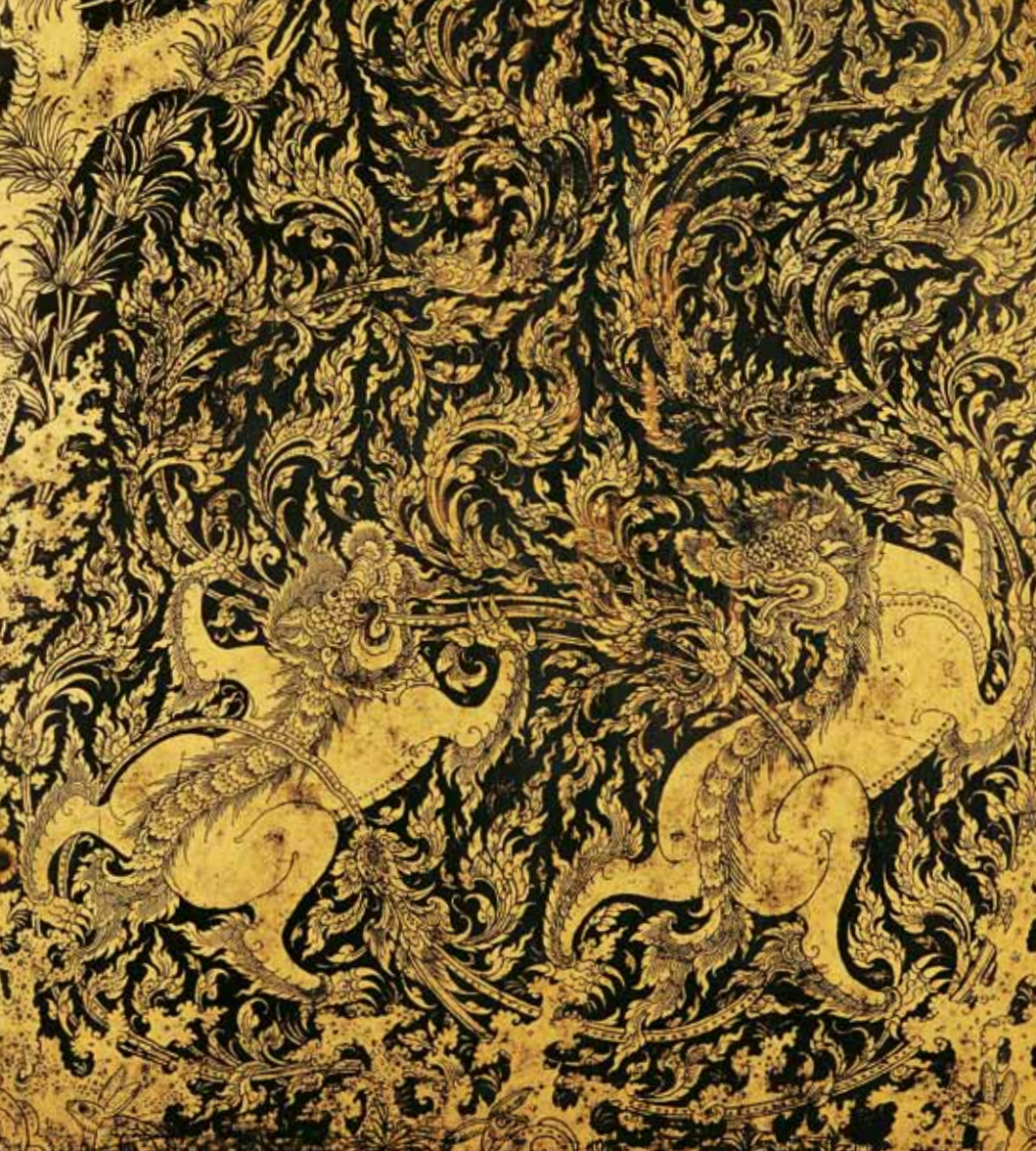
จิตรกรรมฝาผนังแสดงประเพณีสลากภัต การหล่อเทียนพรรษาและมหรสพในวัด สีฝุ่น
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕

Mural painting depicting a scene of Thai Buddhist way of life, color powder,
Wat Bowonniwetwihan, Bangkok, Rattanasosin style, Ca. late 19th century

ตู้พระธรรมเขียนภาพพระอินทร์ พระพรหม ไม้ ลงรักปิดทอง ประดับกระจก
ศิลปะอยุธยา ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Manuscript cabinet with figures of god Indra and god Brahma, lacquered and gilded wood,
and mirrored glass, Ayutthaya style, Ca. late 17th century, National Museum, Bangkok

ลวดลายบนตู้พระธรรมวัดเชิงหวายลายสัตว์หิมพานต์และพันธุ์พฤกษา ไม้ลงรักปิดทอง
ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๓ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
Mythical animal and floral motifs on manuscript cabinet, lacquered and gilded wood,
Ayutthaya style, Ca. 17th century, National Museum, Bangkok

ลัับแลภาพรามเกียรติ์ไม้ ลายรดน้ำและกำมะลอ

ศิลปรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Screen on stand with scenes from the Thai version of the epic of Ramayana, lacquer, pigmented natural resin, and gilding on wood, Rattanakosin style, 1782 - 1809, National Museum, Bangkok

จิตรกรรมฝาผนังเขียนลายก้ำมะลอ สีฝุ่น ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔
หอไตร วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

Mural painting, pigmented natural resin, and color power, Rattanakosin style, Ca. 19th century,
Wat Saketrachaworamahawihan, Bangkok

ฉากภาพพระพุทธรูปเจ้าและพระอัครสาวก ไม้ ลงรัก ประดับมุก
ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Screen depicting standing Buddha flanked by two disciples, gilded wood with mother-of-pearl inlay,
Rattanakosin style, Ca. 20th century, National Museum, Bangkok

ตู้พระธรรม ไม้ ลงรัก ประดับมุก ตัวตู้ เป็นศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕ บานเปิดด้านหน้า เป็นศิลปะอยุธยา
พุทธศตวรรษที่ ๒๓ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Manuscript cabinet, lacquered wood, built in the 19th century; its front panels inlaid with mother-of-pearl, originally from a door panel of Ayutthaya style, Ca. 18th century, National Museum, Bangkok

เตียบ หวาย ลงรัก ประดับมุก ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Lidded container, lacquered rattan with mother-of-pearl inlay, Rattanakosin style,
Ca. late 19th - early 20th century, National Museum, Bangkok

ลู่ หวาย ลงรัก ประดับมุก ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Round lidded box, lacquered rattan with mother-of-pearl inlay
Rattanakosin style, Ca. late 19th - early 20th century, National Museum, Bangkok

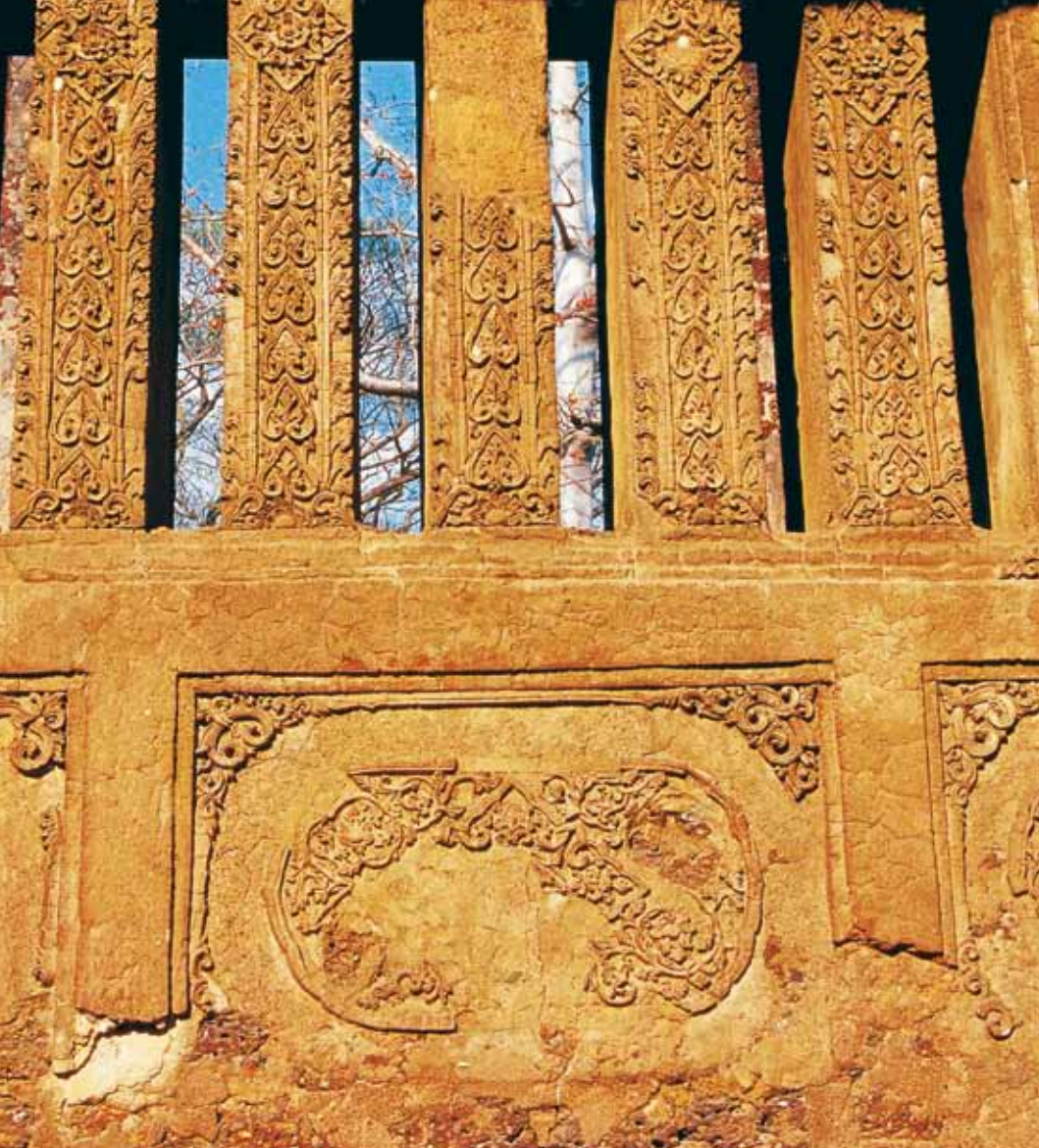
ชิ้นส่วนประดับสถาปัตยกรรมรูปมกรคายานาคสามเศียร และปลา

ปูนปั้น ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย

A part of an architectural decoration with a makara spewing a three-headed naga (serpent) and a fish, stucco, Sukhothai style, Ca. 13th - 14th century, Ramkhamhaeng National Museum, Sukhothai Province

เทวดาปูนปั้น ศิลปะล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๒๐ วิหาร วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) จังหวัดเชียงใหม่
Devatas, stucco, Lanna style, Ca. 14th century, Vihara, Wat Mahaphotharam, Chiang Mai Province

ลายพันธุ์พฤกษา ปูนปั้น ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑
ผนังวิหารวัดนางพญา อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

Floral motifs, stucco, Ayutthaya style, Ca. 14th - 15th century, Vihara, Wat Nang Phaya,
Si Satchanalai District, Sukhothai Province

หน้าบัน ลายหน้ากาลและเทพนม ปูนปั้น ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓
ศาลา วัดมหาธาตุวรวิหาร เพชรบุรี

A pediment with Kala, Thepphanom and floral motifs, stucco, Ca. 17th - 18th century,
Wat Mahathatworawihan, Phetchaburi Province

พระพุทธรูปลีลา สำริด ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สวรรคตวรนายก จังหวัดสุโขทัย
Walking Buddha, bronze, Sukhothai style, Ca. 14th -15th century
Sawan Woranyok National Museum, Sukhothai Province

พระอิศวร สำริด ศิลปะอยุธยา พ.ศ. ๒๐๕๓ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร
Ishvara, bronze, Ayutthaya style, 1510, National Museum, Khamphang Phet

พระพุทธรูปทรงเครื่อง ปางมารวิชัย สำริด ศิลปะล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Bejeweled Buddha subduing Mara, bronze, Lanna style, Ca. 15th - 16th century,
National Museum, Bangkok

พระหริหระ สำริด ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
Harihara, bronze, Sukhothai style, Ca. 14th - 15th century, National Museum Bangkok

ผ้าม่านเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ผ้าประดับกระฉาก เส้นด้ายทอง
ศิลปรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

Curtain of the royal barge, Suphannahong, cloth with mirrored glass and gold threads embroidery,
Rattanakosin style, Ca. 19th century, National Museum of the Royal Barges

ผ้าทองแผ่ลวดประดับวอสีวิกากาญจน์ ผ้า เส้นด้ายทอง
ศิลปรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕

Cloth with gold threads embroidery of Wo Siwikakan, the royal palanquin,
Rattanakosin style, Ca. 19th century,

เครื่องแต่งกายตัวโขนพิเภก ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖ สำนักการสังคีต
Costume of Phiphek in a Khon performance, decorated with gold and
silver thread embroidery with mirrored glass, Rattanakosin style,
Ca. 21st century, Office of Performing Arts

พัดรองสมโภชพระชนมายุสมมงคล ทักขิณานุปทานถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ผ้าปัก ด้ามจับงาช้าง
ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ พุทธศักราช ๒๔๕๒ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Ecclesiastical fan with King Rama V's seal decoration for being King Rama II's commemoration,
silk, silk thread embroidery and ivory handle, Rattanakosin style, 1909, National Museum, Bangkok

พระพิมพ์ปางมารวิชัย ทองคำ บุสลักนูน ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๐
กรุพระปรางค์ วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Buddha subduing Mara, sheet gold with repoussé decoration, Ayutthaya style, Ca. mid - 15th century,
crypt of the main prang, Wat Ratchaburana, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

พระพุทธรูปปางมารวิชัย นาก บู - สลักدن

ศิลปะรัตนโกสินทร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

Crowned and bejeweled Buddha subduing Mara, alloy of gold, silver and copper
with repoussé decoration, Rattanakosin style, National Museum, Bangkok

พระพุทธรูปทรงเครื่องปางประทานอภัย ทองคำ ลงยา
ศิลปะอยุธยา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Standing crowned and bejeweled Buddha, gold with enamel, Ayutthaya style,
National Museum, Bangkok

ทับทรวง ทองคำ บู - สลักคุณ ประดับอัญมณี ศิลปะอยุธยา
พุทธศตวรรษที่ ๒๐ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

Chest clasp, Thap-Suang, sheet gold, inlaid with precious stones, Ayutthaya style,
Ca. early 15th century, Chao Sam Phraya National Museum

หนังใหญ่ : ภาพพระลักษมณ์รบอินทรชิต หนัง เขียนสี ศิลปะรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๖๗
คลังกลาง สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

Large shadow puppet depicting Lakshman fighting with Indrajit, rawhide, pigments,
Rattanakosin style, 1809 - 1824, Central Storage, Office of National Museums

หนังใหญ่ : พระรามรบมังกกรกัณฐ์ หนัง เขียนสี

ศิลปินรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๖๗ คลังกลาง สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

Large shadow puppet depicting Phra Ram fighting with Mangkonkan, rawhide, pigments, Rattanakosin style, 1809 - 1824, Central Storage, Office of National Museums

หนังใหญ่ : พระราม แสดงท่าแผลงศร หนัง เขียนสี ศิลปรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๖๗
คลังกลาง สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

Large shadow puppet depicting Phra Ram shooting an arrow, rawhide, pigments,
Rattanakosin style, 1809 - 1824, Central Storage, Office of National Museums

หนังใหญ่ : พระรามและหนุมานไล่ตามมังกรกัณฐ์ หนัง เขียนสี ศิลปรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๕๒ - ๒๓๖๗
คลังกลาง สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

Large shadow puppet depicting Phra Ram and Hanuman chasing Mangkonkan, rawhide, pigments,
Rattanakosin style, 1809 - 1824, Central Storage, Office of National Museums

โคมไฟ ดินเผาเคลือบ (สังคโลก) ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สวรรคرونายก จังหวัดสุโขทัย

Lantern, glazed stoneware (Sangkhalok), Sukhothai style, Ca. 14th - 15th century,
Sawan Woranayok National Museum, Sukhothai Province

โถเบญจรงค์ลายเทพนม ดินเผาเคลือบ เขียนสี ศิลปะรัตนโกสินทร์
พุทธศตวรรษที่ ๒๔ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Lidded jar with Thepphanom figures, porcelain with overglaze enamel decoration,
Rattanakosin style, Ca. 19th century, National Museum, Bangkok

ชามลายน้ำทองพร้อมฝา ตกแต่งด้วยลายเป็นภาพจากเรื่องพระอภัยมณี ดินเผาเคลือบ เขียนสี ลายน้ำทอง
ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Lidded bowls with scenes from Phra Aphaimani, porcelain with overglaze enamel decoration
and a gold overglaze, Rattanakosin style, Ca. 19th century, National Museum, Bangkok

ลวดลายกระเบื้องเคลือบ ประดับพระเจดีย์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร
ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕

Ceramic decoration on the main chedi, Wat Ratchabophitsathitmahasimaram, Bangkok,
Rattanakosin style, Ca. 20th century

สัปคับลายกระหนกและลายเครือไม้ งาช้างแกะสลัก เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๗
ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๑๖ ศิลปะล้านนา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
Howdah with kanaka and floral motifs, carved ivory, presented to King Chulalongkorn
by the seventh ruler of Chiang Mai in 1873, Lanna style, National Museum, Bangkok

ลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับหน้าบันอุโบสถ วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ไม้แกะสลัก
ศิลปะล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๒๕

Pediment with floral motifs, ordination hall, Wat Nong Bua, Nan Province, carved wood,
Lanna style, Ca. 20th century

เทวดาทรงพระขรรค์ ไม้แกะสลัก จากบานประตูวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา ศิลปะอยุธยา
พุทธศตวรรษที่ ๒๑ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

Devatas holding swords, carved wood, a door panel from Wat Phra Si Sanphet, Phra Nakhon Si Ayutthaya
Province, Ayutthaya style, Ca. 15th century, Chao Sam Phraya National Museum

โขนเรือรูปครุฑยุคนาค ไม้ เขียนสี ปิดทอง ประดับกระจก ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

Bow with Garuda gripping Naga figurehead, paint and gold on wood with mirrored glass,
Rattanakosin style, Ca. 21st century, National Museum of the Royal Barges

งานประดับกระจกส่วนฐานพระมณฑป วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร
ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔

Mirrored glass decoration on the base of Mandapa, Wat Phra Si Rattanasatsadaram,
Bangkok, Rattanakosin style, Ca. 19th century

ปราสาทจำลอง ไม้ ปิดทองประดับกระจก ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Miniature Prasat, lacquer, pigmented natural resin, paint, and gilding on wood, Rattanakosin style,
Ca. 18th- 19th century, National Museum, Bangkok

กระฉกกลายยา ลายดอกไม้ประดับหน้าบันพระวิหารน้อย วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร
กรุงเทพมหานคร ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔

Pediment with floral motifs, mirrored glass and enamel, Vihara,
Wat Phrachetuphonwimonmangkharam, Bangkok, Rattanakosin style, Ca. 18th- 19th century

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์และรูปเทพพนมประดับกระจกบนผนังด้านนอกพระมณฑป วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
กรุงเทพมหานคร ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔

Exterior wall of mandapa, decorated with Phum Khao Bin and Thepphanom motifs, mirrored glass,
Wat Phra Si Rattana Satsadaram, Bangkok, Rattanakosin style, Ca. 19th century

จิตรกรรมฝาผนัง : เหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สีฝุ่น ศิลปะรัตนโกสินทร์
พุทธศักราช ๒๕๔๗ พระอุโบสถพระพุทธรัตนสถาน พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร

Mural painting with scenes from the majors events relating to His Majesty King Bhumibol Adulyadej,
color powder, Rattanakosin style, 2004, Phra Phuttha Rattanasathan ordination hall,
the Grand Palace, Bangkok

พระอุโบสถวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก กรุงเทพมหานคร
วัดประจำรัชกาล พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๓๘
Ordination hall of Wat Phra Ram Kao Kanchanaphisek, Bangkok,
the Buddhist temple for King Rama IX's reign, Rattanakosin style, 1995

จิตรกรรมฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สีนํ้ามันบนผ้าใบ
His Majesty the King's painting, oil paints on canvas

ศาสนา: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากร
 จัดสร้างขึ้นเพื่อพระราชทานพระเศวตอดุลยเดชพาหนะ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ สำนักช่างสิบหมู่

Ornaments for Phra Sawet Adulyadej Phahon, a royal white elephant,
 created by Office of Traditional Arts, at the behest of His Majesty King Bhumibol Adulyadej, 2006

ที่ปรึกษา

นางโสมสุดา ลียะวณิช
นายบวรเวท รุ่งรุจี
นายเอนก สีหามาตย์
นายการุณ สุทธิกุล
นางสุนิสา จิตรพันธ์
นายอนันต์ ชูโชติ
นายสมชาย ณ นครพนม
นายบุญเตือน ศรีวรพจน์

อธิบดีกรมศิลปากร
รองอธิบดีกรมศิลปากร
รองอธิบดีกรมศิลปากร
รองอธิบดีกรมศิลปากร
ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง
ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ (ภาษาและวรรณกรรม)

คณะทำงาน

นางอมรา ศรีสุชาติ
นายธนากร กำพรีย์
นางสาวปาลิดา เอ็มชบุตร
นางรัชณี งามเจริญ
นางสาวสุภารัตน์ ประทุมมา
นางสาวเด่นดาว ศิลปานนท์
นางวรานิ เนียมสอน
นางสาวรสนันท์ สรรเสอาด
นางสาวดวงใจ พิษิตมรงค์ชัย
นางกมลชนก พรภาสกร

ภาพประกอบ

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
นายสมชาย วรรณศาสตร์
นายธวัชชัย รามัญ
นายณรงค์ศักดิ์ สุทววัน
นางจิราภรณ์ ไชยยา

ตรวจภาษาอังกฤษ

Mr. John J. Toomey

ออกแบบ / พิมพ์ที่

บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด
โทร. ๐ ๒๗๔๓ ๙๐๐๐

ลายรดน้ำรูปนาคเกี้ยว บานประตูประจุโบสถ
วัดนางนองวรวิหาร กรุงเทพมหานคร